

A dió – értékes gyümölcs- és erdőgazdasági növény

Автор(и): д-р Аргир Живондов, Институт по овощарство – гр. Пловдив

Дата: 21.07.2021 Брой: 7/2021



A dió a dűdfélék csoportján belül világszerte és hazánkban is az első helyet foglalja el terület és termés tekintetében. A legértékesebb gyümölcs- és erdei gyümölcstermő növények közé tartozik. A dió komplex heterozigóta, egyivarú, kétlaki, keresztbeporzású, szélbeporzású, fásszárú gyümölcstermő növény.

A dióbél koncentrált, teljes értékű, kiváló minőségű táplálék az ember számára. Magas biológiai értékét a gazdag zsír-, fehérje-, vitamin- és ásványisó-tartalom határozza meg. 100 g dióbélben a következők találhatók:

- 62,7% - 79,95% növényi olaj, beleértve az omega 3, 6 és 9 zsírsavakat, amelyek elengedhetetlenek az emberi egészség számára és csak táplálékból szerezhetők be. Össztartalmuk a dióbélben 84%, ebből 5%

omega 3, 51% omega 6 és 28% omega 9;

- A teljes zsírtartalom 54% - 64%-át a linolsav (F-vitamin) képviseli, miközben a palmitinsav, sztearinsav, olajsav, linolénsav és egyéb savak tartalma is magas;
- fehérjék, amelyek az emberi szervezet számára szükséges 18 alapvető aminosavat biztosítják, 12,3% - 22,3% közötti mértékűek;
- összes cukor – 2,73% - 3,98%, ebből szacharóz – 1,92% - 3,15% és inverzcukor – 0,40% - 0,80%;
- akár 2,73% ásványisó, ebből káliumsó eléri a 322 mg%-ot, magnézium – 134 mg%, foszfor – 358 mg%, vas – 21 mg% és kalcium – 89 mg%;
- gazdag E-vitamin, PP-vitamin, B-vitamin csoport, karotin és C-vitamin tartalom;
- cseranyagok 0,68% - 0,85% között.

A dióbél gyógyító tulajdonságai régóta ismertek és bizonyítottak, mind az ókorban, mind a modern orvostudomány által. Fogyasztásuk biztosítja a szív és az agy normális működését, aktiválja az immunrendszert, csökkenti a koleszterinszintet, fokozza a pajzsmirigy működését, csökkenti a vércukor- és vérnyomásszintet, segít a sugárterhelés leküzdésében stb.

A dióbél magas tápláló- és gyógyászati értéke ellenére az éves fogyasztás hazánkban nagyon alacsony – fejekenként 1-2 kg, míg számos európai országban az éves fogyasztás eléri a fejekenkénti 6 kg-ot.

A zöld termések C-vitamin-tartalma magas – több mint 300 mg%. Édességek és italok készítésére használják őket. A termések héját speciális köhögéscsillapító kivonat előállítására használják, a termések zöld burokrétege pedig szövetek és fonalak sajátos festésére szolgál.

A diófa faanyaga a bútortipar egyik legértékesebb nyersanyaga, ezért magas áron kelt el a nemzetközi piacon, és belőle készült bútorai a legkeresettebbek közé tartoznak.

A diótermesztés jellemzője az alacsonyabb munka- és anyagköltség más gyümölcstermő növényekhez képest. A termelési folyamatok, beleértve a legmunkaigényesebbet – a betakarítást, gépesíthetők, ami csökkenti a költségeket és megkönnyíti a termelők dolgát. A termések magas szállíthatósága és tárolhatósága lehetővé teszi ültetvények létesítését a legtávolabbi helyeken is. A termések tárolásához nincs szükség különleges, drága létesítményekre, amelyek értékesítése a legkedvezőbb piaci pillanatban történhet meg.

Fásszárú gyümölcstermő fajként, amely viszonylag kevesebb növényvédelmi intézkedést igényel, a környezetbarát gyümölcstermékek előállítására a legalkalmasabbak közé tartozik. Egyszerű fákként

termeszthető udvarokban, utak mentén, fasorokban, legelőkön stb.

2017-ben a dió világfogyasztása 2,2 millió tonna volt, stabil növekvő tendenciával. A globális fogyasztás átlagos éves növekedése a 2007-2017-es időszakban 7,1%. Kína a világ legnagyobb diótermelője és fogyasztója. 2017-ben az országban 1,06 millió tonna diót (héjas termést) termeltek, ami a teljes világtermelés 48%-át teszi ki. A fejenkénti diófogyasztás Kínában meredeken emelkedett – 0,17 kg-ról 1995-ben 1,8 kg-ra 2017-ben. A fogyasztás növekedése a jelzett időszakban 24%, míg az átlagos globális növekedési ütem 5,8%. Az USA a második helyet foglalja el a diótermelésben a világon. 2017-ben az országban 607,81 ezer tonna diót (egész termést) termeltek, ami a globális termelés közel egyharmadát teszi ki. Az USA diótermelésének fő része Kalifornia államban koncentrálódik. Kínában és az USA-ban a világ diótermelésének közel 75%-át állítják elő. Az Európai Unió tagállamai összességében, Irán, Ukrajna, Chile, Törökország, Moldova, Szerbia, Franciaország, Olaszország és Spanyolország a többi jelentős diótermelő ország. Iránban az éves diótermelés 242 ezer tonna, ami több mint kétszerese az EU országok összes termelésének, amely 113 ezer tonna. Törökország évente 127 ezer tonnát termel, Ukrajna pedig 110 ezer tonnát – majdnem annyit, mint az EU. A chilei termelés évente 100 ezer tonna, Moldovaé pedig 31 ezer tonna. Bulgária a 16. helyen áll a világon 1000 tonna éves diótermeléssel. A vezető diótermelő országokban az átlagos hektáronkénti hozam 190 és 330 kg között mozog, hazánkban pedig 30 és 100 kg között változik hektáronként.

A diótermelés növelésének és minőségének javításának tényezői közül a fajta a fő és dinamikus eszköz. Ezért a legmegfelelőbb fajták helyes kiválasztása az adott termesztési helyszínekre a legfontosabb és legfelelősségteljesebb feladat új ültetvények létesítésekor. A diófák a leghosszabb élettartamúak, és az elkövetett hibákat későn fedezik fel. Nehezen javíthatók és nagy veszteségeket okoznak. Az első követelmény, amelyet a diófajtáknak meg kell felelniük, a magas termékenység.

Bulgáriában 29 diófajtát ismertek el hivatalosan, amelyek közül 21-et a Plovdivi Gyümölcsstermesztési Intézetben nemesített ki Prof. Dr. Nedyu Nedev vezette nemesítő csapat. A Bulgáriában nemesített diófajták nagy része különböző időpontokban és különböző időtartamokra felkerült az ország Hivatalos Fajtajegyzékére, valamint a gyümölcsfajtaforgalmazó cégek és egyesületek fajtajegyzékére. Számos bolgár diófajtát nagy léptékben vezettek be a hazai termelésbe. Közel négy évtizeden át, és a mai napig is, hazánk diótermelésének profilját az Izvor 10, Sheinovo és Dryanovski fajták határozzák meg. A Slivenski, Silistrenski, Perushtinski, Kuklenski, Proslavski és más diófajtákat szintén széles körben vezették be a kereskedelmi ültetvényekbe. A Sheinovo fajta a nemzeti szabványfajta Bulgária és Szerbia számára, de ma hazánkban az Izvor 10 szolgál szabványként. A bolgár diók legújabb generációját 2005-2012 között ismerték el, és ide tartoznak a Varden, Diamin, Yubileen 80, Vanmar, Meveden és Srednogorski fajták. A Nedev, Trakiyski és Uspeshen jelölt fajtákat

benyújtották hivatalos elismerésre. Az új diófajták nagy részét Prof. Dr. Argir Zhivondov plovdivi környéki csemetézőjében szaporítják. Ezek már sikeresen bevezetésre kerülnek az ország új ültetvényeiben, ahol bizonyították előnyeiket.

A Gyümölcstermesztési Intézetben évek során végzett tanulmányok megállapították, hogy termékenységet egy tényezőkomplexum határozza meg – a termőhajtások száma, a terméskötés százalékos aránya és a termések csoportosulása egyetlen virágzatban. Bebizonyosodott, hogy a nagyon jó és kiváló termékenységgel jellemezhető fajták azok, amelyek nagyobb számú oldalsó termőhajtást, nagyobb számú termést egyetlen virágzatban és magasabb százaléku megmaradt hatékony terméskötést képeznek. Ezek a biológiai jellemzők minden fajtára specifikusak, és a jelzett paraméterek változnak különböző évek során, a fák termőidőszaka alatt, és különösen az éves hajtások életerősségétől függően. A kezdeti termőidőszakban az oldalsó termőhajtások százalékos aránya magasabb, míg a fák előrehaladottabb korában és teljes termésük alatt alacsonyabb, mivel a termőrügyek kialakulása főként gyengébb termőhajtásokon történik.

Helyi diófajták

Néhányukat hazánk növényi genetikai erőforrásaiból azonosították, helyi populációkon belüli szelekcióval, azaz a természetes körülmények között nyílt beporzással létrejött nagy morfológiai sokféleségből. Ebbe a csoportba tartoznak a következő fajták: Sheinovo, Silistrenski, Kuklenski, Perushtinski, Bachkovski, Dryanovski, Slivenski, Dzhinovski, Proslavski, Izvor 10, Konkurent, Kardzhali, Alvanovo, Probuda, Targovishte, Mirkovski és mások. Az ebbe a csoportba tartozó jelenlegi és ígéretes fajtákra, amelyeket terjesztésre javasolunk, rövid pomológiai és gazdasági leírást mutatunk be. Mások a Plovdivi Gyümölcstermesztési Intézetben végzett kontrollált nemi hibridizáció eredményei, bolgár és külföldi fajták egyaránt részvételével. Ebbe a csoportba tartoznak a következő fajták: Lyubimets, Plovdivski, Raykov, Vasden, Diamin, Yubileen 80, Vanmar, Meveden, Rupchir és Srednogorski. Erre a fajtacsoportra rövid leírást adunk, mivel további tesztelés és gyakorlati bevezetés tárgyát képezik. Három új jelölt fajtát javasoltak jóváhagyásra és elismerésre: Trakiyski, Uspeshen és Nedev. Ezek szintén bolgár fajták részvétel